

Карасьова Ю. К.

група 6521м, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), yulya.karaseva00@gmail.com

Філіппова Н. М.

канд. філол. наук, професор НУК, доцент кафедри прикладної лінгвістики,
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
(Миколаїв), nina.filippova@nuos.edu.ua

ФРЕЙМОВЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК ОСНОВНИЙ КОГНІТИВНИЙ НАПРЯМ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

У статті розглянуто поняття фрейму, його структури. Розглянуто поняття терміносистеми. Проаналізовано когнітивні засади при застосуванні фреймового моделювання для представлення терміносистеми.

Ключові слова: *фреймове моделювання, фрейм, терміносистема.*

In the article the concept of a frame and its structure is considered. The concept of terminology system is considered. Cognitive basics while the usage of frame modeling for terminology system presentation are analyzed.

Keywords: *frame modeling, frame, terminology system.*

Переломним моментом у лінгвістиці стало виникнення нової течії у дослідженнях одиниць різних рівнів – когнітивного напрямку. Це зумовлене тим, що структурне мовознавство виявилось обмеженим у можливостях репрезентувати універсальне людське знання.

Фреймове моделювання є принципово новим способом структурування інформації, саме в цьому полягає актуальність опису такого моделювання як основного методу представлення терміносистеми.

Об'єктом дослідження в статті є фрейм як основний метод представлення окремої терміносистеми.

Метою статті є визначення поняття фрейму, його структури та переваг.

Теорія когнітивного моделювання різних знань людини, одним із яких є і термінологічні знання, оперує поняттям фрейму як моделі, що є найбільш релевантною концептуальною структурою відображення і вербалізації такого типу інформації [17].

У процесі формування і опису терміносистем все частіше застосовується когнітивний підхід [1, 4, 5, 9]. У його рамках проводиться як концептуальний, так і фреймовий аналіз термінів, який дозволяє вибудувати концептуальну модель тієї чи іншої терміносистеми. Р. Ю. Кобрин вважає, що «якщо термінологія – реальний об'єкт, що моделює реальну картину предметної області в динаміці, то терміносистема – це завжди формалізоване опис термінології, її модель. Терміносистему можна назвати когнітивної моделлю термінології, або метамодель предметної області» [10].

Доцільним буде навести кілька визначень поняття «терміносистема». Терміносистема, згідно В. М. Лейчика, є результатом свідомого впорядкування та конструювання з природних, але спеціально відібраних одиниць, які є повноцінними термінами [13]. На думку Л. В. Івіної, терміносистема є сукупністю термінів, що забезпечують номінацію основних понять певної галузі знань і сфери діяльності, пов'язаних між собою логічними, семантичними і іншими відносинами [9].

Кожна система знань має певну структуру, вигляд чи реалізація якої залежить від обсягу «бази даних», набутого раніше досвіду, наявної інформації, якою може оперувати свідомість. Людський розум обов'язково розділяє реальність на певні «порції» залежно від власних можливостей диференціювати, членувати і, зрештою, класифікувати запас знань. Саме фреймове моделювання має на меті класифікувати знання та інформацію та представити схематично.

Вивчення терміносистеми з позицій когнітивно-дискурсивного підходу дозволяє подолати фрагментарність традиційного розгляду терміна, застосувати інтегративний підхід до його вивчення на основі моделювання. В рамках даного підходу розглядаються різні способи вербальної репрезентації знання, тобто концепту [8]. Як лінгвістична концепція Ч. Філлмором була

запропонована фреймова семантика, яка дуже добре підкреслює безперервність у переході від мови до досвіду [20]. Фреймова семантика – загальна назва для дуже різних типів формалізованого опису діяльності людини в контексті ситуації. Фреймова семантика як когнітивний напрямок лінгвістики вивчає і обґрунтовує зв'язок лінгвістичної та енциклопедичної інформації при створенні номінативних одиниць.

Фрейм (англ. рамка, основа, скелет) – це мінімальний опис певного явища, факту чи об'єкта, що володіє властивістю, завдяки якій вилучення з цього опису будь-якої складової приводить до того, що це явища, факт або об'єкт перестають правильно класифікувати [16]. Фрейм є рамочною структурою ключової ідеї навчального матеріалу, яку можна «накласти» на більшість тем і розділів, виражену в графічній формі [11]. Р. В. Гуріна вважає, що фрейм – це жорстка конструкція, каркас, який містить в якості елементів порожні комірки, вікна, рядки, що повинні бути заповнені і можуть багаторазово перезавантажуватись (на відміну від опорних конспектів і структурних схем) новою інформацією [7].

Структура фрейма включає три основних типи даних: поняття (назва фрейма), характеристика (назва терміналу – вершини нижнього рівня), значення характеристики (заповнювач терміналу). Фрейм надає засоби організації знань в слотах, що містять характеристики та структури. Фрейм – це абстрактний образ для представлення деякого стереотипа сприйняття. Структурно фрейм представляють як дворівневу модель з вершиною (макропропозицією) і слотами, що заповнюються пропозиціями [2]. Відтак, фрейм постає як цілісний набір пропозицій. Фрейми, що корелюють між собою, формують фреймову систему або мережу [16], яку характеризують як когнітивну структуру у феноменологічному полі людини, яка базується на імовірнісному знанні про прототипні ситуації [14].

Найціннішим моментом фреймової теорії є здатність фреймів представляти інформацію у вигляді питань, отже, фрейм визначає теми, яких слід торкнутися, і методи, якими потрібно користуватися. В когнітивній лінгвістиці фрейм стає об'ємним багатокомпонентним концептом, що

представляє собою знання про ситуацію. Фреймова модель пов'язана з конкретним концептуальним об'єктом навколо якогось поняття або ситуації і містить пов'язану з ним основну типову або потенційну інформацію, що включає відомості про звичайному порядку протікання ситуації. Фрейм представляє собою поійменовану структуру, складену з ряду описів-слотів, що ідентифікують основні структурні елементи фрейму. Слот являє собою конструкцію з двох елементів: імені слота і значення слота [3].

Фрейм у когнітивному аспекті є особливою уніфікованою конструкцією знання або пов'язаною схематизацією досвіду, що забезпечує концептуальний базис для доволі значного корпусу лексичного матеріалу [6]. Різномірна інформація не об'єднується у фреймі випадково: домінуючу роль у разі цього відіграє екстралінгвальний чинник, який пов'язаний з особливостями реалізації слотів нижніх рівнів у мовленні.

Фрейми мають подвійну природу, це: 1) певним способом структуровані лексичні підсистеми, 2) засоби організації та інструменти пізнання, деяка внутрішня когнітивна інформація, що виникає по-різному – як вроджена структура або ж шляхом засвоєння досвіду з навчання [6].

До переваг фреймових моделей слід віднести їх природність, наочність представлення, модульність, підтримку можливості використання правил умовчання [12].

Зрозуміло, що інформація під час складання фреймів подається не в повному обсязі, а схематично, компактно згорнуто в певну логічну послідовність – структуру, модель. Таким чином, використання методики побудови фреймів дозволяє упорядкувати терміносистему. Перевагою фреймів як моделі подання знань є те, що вона відображає концептуальну основу організації пам'яті людини [19], а також її гнучкість і наочність.

Фрейм можна представити у вигляді таблиці чи схеми. Таким чином, фрейм використовується з метою отримання понятійної інформації, допомагаючи створити терміносистему з визначених текстів певної галузі [18].

Список використаних джерел

1. Алексеева Л. М. Метафорическое терминопорождение и функции терминов в тексте : автореф. дис. ... докт. филол. наук / Л. М. Алексеева. – М., 1999.
2. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика : курс лекций / Н. Н. Болдырев. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. ун-та, 2001. – 123 с.
3. Варфоломеева И. В. Аббревиатуры современного английского языка: когнитивнодискурсивный аспект : автореф. дисс. ... канд. филол. наук / И. В. Варфоломеева. – М., 2007.
4. Володина М. Н. Когнитивно-информационная природа термина (на материале терминологии средств массовой информации) / М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 2000. – Вып. 2.
5. Голованова Е. И. Когнитивно-историческое терминоведение: предмет, проблематика, инструментарий / Е. И. Голованова // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2006. – № 2.
6. Гудманиян А. Фреймова модель представления структуры знаний перекладача / Артур Гудманиян, Галина Єнчева // Наук. вісн. Херсон. ун-ту. Сер. Лінгвістика. – 2010. – Вип. 10. – С. 233–238.
7. Гурина Р. В. Фреймовое представление знаний : монография / Р. В. Гурина, Е. Е. Соколова. – М. : НИИ школьных технологий, 2005. – 176 с.
8. Дейк Т. А. Ван. Принципы критического анализа дискурса / Т. А. Ван. Дейк // Перевод и лингвистика текста. – М., 1994. – С. 169–217.
9. Ивина Л. В. Лингво-когнитивные основы анализа отраслевых терминосистем (на примере англоязычной терминологии венчурного финансирования) / Л. В. Ивина. – М. : Академический Проект, 2003.
10. Кобрин Р. Ю. О принципах терминологической работы при построении тезаурусов для информационно-поисковых систем / Р. Ю. Кобрин // Научно-техническая информация. – М., 1979. – № 6.
11. Колодочка Т. Н. Дидактические возможности фреймовой технологии / Т. Н. Колодочка // Школьные технологии. – 2003. – № 3.
12. Крючкова Т. Б. Когнитивный анализ словообразовательных гнезд / Т. Б. Крючкова // Русская и сопоставительная филология: состояние и

перспективы : материалы Междунар. науч. конф. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 2004.

13. Лейчик В. М. Предмет, методы и структура терминоведения : автореф. дис... д-ра филол. наук / В. М. Лейчик. – М., 1989. – 47 с.

14. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.

15. Минский М. Фрейм для представления знаний / М. Минский. – М. : Педагогика, 1988. – 205 с.

16. Минский М. Фреймы для представления знаний / Минский М. – М. : Энергия, 1979. – 152 с.

17. Попова З. Д. К проблеме унификации лингвокогнитивной терминологии / З. Д. Попова, И. А. Стернин // Введение в когнитивную лингвистику. – Кемерово, 2004.

18. Філіппова Н. Термінологічна підсистема «Енергозбереження в теплопостачанні»: когнітивний підхід до створення тримовного словника / Ніна Філіппова // Проблеми української термінології : міжнар. наук. конф., 25–27 верес. 2014 р. : зб. наук. пр. – Л., 2014. – С. 10–12.

19. Шенк Р. Познать механизмы мышления / Р. Шенк, Л. Хантер // Реальность и прогнозы искусственного интеллекта. – М. : Мир, 1987.

20. Fillmore Ch. J. Frame semantics / Ch. J. Fillmore // Linguistics in the morning calm: Selected papers from the SICOL-1981. – Seoul : Hanship, 1982.